

Advies aan de Kamercommissie Justitie

Amendementen inzake de snelrechtprocedure bij wetsontwerp om Justitie menselijker, sneller en straffer te maken (nr. 3322)

maandag 18 december 2023

Inleiding

Voorliggende amendementen nr. 36-42 bij het Wetsontwerp nr. 3322 om Justitie menselijker, sneller en straffer te maken herstellen de wet van 28 maart 2000 *tot invoeging van een procedure van onmiddellijke verschijning in strafzaken* voor wat betreft de bepalingen die vernietigd zijn bij arrest van het (toen nog) Arbitragehof van 28 maart 2002 (nr.56/2002).

De al dan niet handhaving van een snelrechtprocedure met versnelde verschijning voor de rechter betreft een beleidskeuze. De OVB spreekt zich derhalve niet uit over de opportuniteit van een dergelijke procedure maar houdt het ontwerp tegen het licht van de vrijwaring van de fundamentele rechten van de beklaagde.

Voorliggende amendementen vormen weliswaar een vooruitgang ten opzichte van eerdere herstelproposities¹. Zo wordt de snelrechtprocedure enkel nog toegepast op wie is aangehouden in het kader van de voorlopige hechtenis en niet op wie vrij is onder voorwaarden. Het ontwerp voorziet in ruimere termijnen voor verschijning voor de rechter: vijf tot vijftien dagen vanaf de dagvaarding in plaats van vier tot zeven dagen (al is dit minder dan voorzien was in het voorontwerp (tien dagen tot een maand)). Het akkoord tussen de verdachte en de advocaat is vereist als waarborg tot vrijwaring van de rechten van verdediging.

Toch dienen volgende punten prioritaire aandacht:

- / de afzonderlijke (in plaats van geïntegreerde) invoering van de snelrechtprocedure buiten de aangekondigde grondige hervorming van het Wetboek van Strafvordering (punt 1);
- / het materiële toepassingsgebied van de voorgestelde snelrechtprocedure (punt 2.1);
- / enkele fundamentele waarborgen voor de betrokken partijen in de voorgestelde procedure (punt 2.2)

1 Nood aan een uniforme, geïntegreerde en overkoepelende visie op het straf(proces)recht van de toekomst

De OVB meent dat de snelrechtprocedure geïntegreerd moet worden in de grotere hervorming van het strafrecht en het strafprocesrecht. Het nieuwe Strafwetboek lijkt eindelijk in de laatste rechte lijn te zitten, maar dit kan geenszins los worden gezien van (de nood aan een) een aangepast en eigentijds Wetboek van Strafvordering.

De OVB acht het ter bevordering van de cohesie aangewezen dat een eventueel herstel van de snelrechtprocedure meteen wordt verwerkt in het hervormde strafprocesrecht. In wat volgt, wordt aangetoond dat het toepassingsgebied van voorliggende tekst erg diffuus is omwille van de nog

¹ Cf. wetsvoorstellen nr. 54-2942 en nr. 54-2999 uit 2018.

onduidelijke toekomst van het strafrecht. De uitwerking van een proportionele en efficiënte snelrechtprocedure vereist een heldere basis in afstemming met het (toekomstige) Strafwetboek en de visie die daarin gehanteerd wordt.

De OVVB roept op om de amendementen op gepaste wijze te integreren in het nieuw Wetboek van Strafvordering, waarbij tegelijkertijd rekening wordt gehouden met en afgestemd wordt met de strafbaarstellingen en staftoemetingen in het nieuwe Strafwetboek.

2 De voorgestelde snelrechtprocedure

2.1 Het materieel toepassingsgebied

De OVVB stelt zich de vraag of er voldoende rekening is gehouden met de implicaties van de strafmaten op basis waarvan een persoon al dan niet zal kunnen worden opgeroepen voor een snelrechtprocedure, niet in het minst in het licht van de verschillen die ontegensprekelijk bestaan tussen het huidige en het nieuwe Strafwetboek.

Amendement nr. 41 heft artikel 20bis van de Wet van 20 juli 1990 betreffende de Voorlopige Hechtenis op. Dat artikel bepaalde twee voorwaarden **voor een bevel tot aanhouding door de procureur des Konings met het oog op de onmiddellijke verschijning**: enerzijds moest het gaan om een feit strafbaar met een correctionele hoofdgevangenisstraf van 1 tot 10 jaar en anderzijds om een op heterdaad ontdekt misdrijf of om bezwaren die binnen de maand volgend op het plegen van het misdrijf worden aangevoerd en die toereikend zijn om de zaak aan de rechter ten gronde voor te leggen.

Amendement nr. 37 koppelt met artikel 216quinquies Sv. de mogelijkheid tot toepassing van een snelrechtprocedure aan **de voorwaarden van artikel 16 van de Voorlopige Hechteniswet**. Het voorstel maakt de voorwaarden voor de onmiddellijke verschijning daarmee identiek aan die van de voorlopige hechtenis. Er zijn geen specifieke, bijkomende voorwaarden van toepassing. De eerste paragraaf van dat artikel bepaalt als volgt:

“§ 1. Slechts in geval van volstreckte noodzakelijkheid voor de openbare veiligheid en indien het feit voor de verdachte een correctionele hoofdgevangenisstraf van een jaar of een zwaardere straf tot gevolg kan hebben, kan de onderzoeksrechter een bevel tot aanhouding verlenen.

(...)

Deze maatregel mag niet worden getroffen met het oog op onmiddellijke bestraffing, noch met het oog op de uitoefening van enige andere vorm van dwang.

Indien het maximum van de van toepassing zijnde straf vijftien jaar (opsluiting) niet te boven gaat, mag het bevel slechts worden verleend als er ernstige redenen bestaan om te vrezen dat de in vrijheid gelaten verdachte nieuwe misdaden of wanbedrijven zou plegen, zich aan het optreden van het gerecht zou onttrekken, bewijzen zou pogen te laten verdwijnen of zich zou verstaan met derden. Bij misdrijven bedoeld in boek II, titel I ter, van het Strafwetboek waarop het maximum van de van toepassing zijnde straf vijf jaar gevangenisstraf te boven gaat, moeten deze redenen niet vervuld zijn.”

De OVVB maakt op basis van deze voorwaarden volgende bedenkingen bij de beoogde snelrechtprocedure:

a) Snelrechtprocedure niet begrensd door een maximumstraf

In tegenstelling tot de wet van 28 maart 2000 waarin snelrecht werd uitgesloten zodra de rechter een gevangenisstraf van meer dan 10 jaar kon opleggen, wordt er in het voorgestelde artikel 216quinquies Sv. geen bovengrens meer bepaald. Op basis van artikel 16 van de Voorlopige Hechteniswet is deze

procedure mogelijk voor feiten die een correctionele hoofdgevangenisstraf van een jaar of een zwaardere straf tot gevolg kunnen hebben.

Hoewel men zich moeilijk kan voorstellen dat een onderzoeksrechter groen licht zou geven voor een snelrechtprocedure bij uitzonderlijk zware misdrijven zoals moord, is het vreemd dat een verdachte voor feiten die tot een levenslange gevangenisstraf kunnen leiden in theorie wel zou kunnen worden opgeroepen voor een snelrechtprocedure. **Het behoeft geen betoog dat zware feiten een omstandig onderzoek vergen en dat de verdediging zich hiervoor grondig moet kunnen voorbereiden. Snelrecht zou in die gevallen problematisch zijn.** Zelfs al moeten beklaagde en advocaat hun akkoord geven, dan nog acht de OVB het niet opportuun dat dergelijke zware misdrijven nog maar in aanmerking zouden kunnen komen voor de snelrechtprocedure.

b) Geen snelrecht mogelijk bij gevangenisstraf van minder dan 1 jaar

Door de snelrechtprocedure te beperken tot feiten die strafbaar zijn met minstens 1 jaar gevangenisstraf schiet het wetsontwerp zijn doel voorbij. Snelrecht dient in de eerste plaats om versneld gevolg te geven aan dagvaardingen voor kleinere criminaliteit. De memorie van toelichting verwijst naar een betere aanpak en beheersing van stadsrellen en een snellere reactie op misdrijven die het gevoel van openbare veiligheid kunnen verstoren. Door de ondergrens van artikel 16 van de Voorlopige Hechteniswet zullen echter verschillende feiten die men voor ogen lijkt te hebben buiten het toepassingsgebied vallen. Dat geldt voor allerlei overtredingen maar ook voor bepaalde vernielingen en geweldplegingen.

Zo bepaalt artikel 534ter Sw. maximum zes maanden gevangenisstraf voor beschadiging van andermans onroerende goederen. Weerspanning, zoals bepaald in artikel 271 Sw., zal enkel in een snelrechtprocedure kunnen resulteren als de betrokkene voorzien is van wapens, niet als hij enkel op de vuist gaat. Of nog, artikel 398 Sw., dat eenvoudige slagen en verwondingen strafbaar stelt en eveneens een maximum gevangenisstraf van zes maanden voorziet. De OVB acht het onlogisch dat een snelrechtprocedure wel mogelijk is wanneer slagen en verwondingen een dermate ernstig lichamelijk letsel hebben veroorzaakt dat de betrokkene werkongeschikt is (art. 399 Sw.), maar niet bij een lagere integriteitsaantasting.

c) Snelrecht (enkel) voor ernstige misdrijven?

Artikel 16 van de Voorlopige Hechteniswet legt nog bijkomende voorwaarden op die evenmin in lijn zijn met de doelstelling van een snelrechtprocedure. Ten eerste is een bevel tot aanhouding en dus ook het snelrecht enkel mogelijk in geval van volstrekte noodzakelijkheid voor de openbare veiligheid. De wetgever wil weliswaar sneller kunnen reageren tegen misdrijven die het gevoel van openbare veiligheid verstoren, maar **de OVB stelt zich vragen bij een snelrecht dat enkel toepasselijk kan zijn als aanhouding een absolute noodzaak voor de openbare veiligheid is.**

Bovendien is een bevel tot aanhouding bij de van toepassing zijnde straffen tot vijftien jaar pas mogelijk **als er ernstige redenen bestaan om te vrezen dat de in vrijheid gelaten verdachte nieuwe misdaden of wanbedrijven zou plegen, zich aan het optreden van het gerecht zou onttrekken, bewijzen zou pogen te laten verdwijnen of zich zou verstaan met derden.**

Deze voorwaarden illustreren dat de inzet van voorlopige hechtenis bewaard wordt of zou moeten worden voor (relatief) ernstige misdrijven. Dergelijke misdrijven zijn volgens de OVB niet compatibel met misdrijven die zich in eerste instantie zouden moeten kunnen lenen tot een snelrechtprocedure. **De OVB meent dat artikel 16 van de Voorlopige Hechteniswet derhalve geen geschikte basis vormt voor het materieel toepassingsgebied van de snelrechtprocedure.**

Als een snelrechtprocedure enkel mogelijk is via voorlopige hechtenis, vallen de lichtere vormen van criminaliteit uit het toepassingsgebied en bestaat het gevaar dat er nog meer voorlopige hechtenis zal

worden uitgesproken om de snelrechtprocedure toch maar te kunnen toepassen. In het slechtste geval wordt voorlopige hechtenis zelfs een drukkingsmiddel om de versnelde procedure te aanvaarden.

d) Huidige of nieuwe Strafwetboek als uitgangspunt?

Omwille van de eerder aangehaalde druppelsgewijze hervormingen binnen het straf(proces)recht is het bovendien onduidelijk of de amendementen moeten worden gelezen met het huidige of het nieuwe Strafwetboek in het achterhoofd. Dat levert namelijk wezenlijke verschillen op. Het huidige Strafwetboek bepaalt thans voor veel misdrijven een maximumstraf tot 1 jaar waardoor zij niet in aanmerking zullen komen voor snelrecht. Bij goedkeuring van het nieuwe Strafwetboek zullen er echter nieuwe vorken worden gehanteerd. Bij misdrijven van niveau 2 kan een gevangenisstraf van 6 maanden tot 3 jaar volgen waardoor al deze misdrijven wél bij snelrechtprocedure zullen kunnen worden afgehandeld. Bij de misdrijven van niveau 1 wordt de gevangenisstraf dan weer volledig uitgesloten in het licht van het "ultimum remedium" principe. **Het toepassingsgebied en de doeltreffendheid van de voorgestelde snelrechtprocedure en derhalve de correcte analyse daarvan is erg afhankelijk van de toekomst van het Strafwetboek en de eventuele aanpassing van de strafmaten. En daar bestaat thans geen duidelijkheid over.**

Een belangrijke doelstelling van de herstelde snelrechtprocedure is de snellere en efficiëntere bestraffing van geweld tegen en bescherming van de ordediensten. Uit het ontwerp van het nieuwe Strafwetboek blijkt de intentie om gewelddaden, gepleegd op personen met een maatschappelijke functie te bestraffen met een straf van een hoger niveau. Op die manier zal geweld tegen de politie altijd in aanmerking komen voor een snelrechtprocedure. De algemene beleidsnota Justitie van 28 oktober 2022 bevestigt dat dit een bewuste keuze is door te stellen dat er bij geweld tegen de politie bij voorkeur snelrecht moet worden toegepast. Het voorliggend ontwerp is voor dit type misdrijf dus al afgestemd op het nieuwe Strafwetboek, maar het toepassingsgebied ervan is uiteraard veel ruimer. Voor andere misdrijven **stelt de OVB zich de vraag of de wenselijkheid en proportionaliteit van een snelrechtprocedure voldoende is afgetoetst aan de misdrijven die hier al dan niet voor in aanmerking zullen komen.**

e) Conform de Grondwet?

Door toepassing van artikel 16 van de Voorlopige Hechteniswet krijgt de snelrechtprocedure een veel ruimer toepassingsgebied dan de wet van 28 maart 2000, dat artikel 20*bis* als voorwaarde hanteerde. Waar het voormelde arrest van het Grondwettelijk Hof van 28 maart 2002 bij dat artikel nog oordeelde dat het voldeed aan de vereisten van artikel 12, tweede lid van de Grondwet, is het de vraag of het voorgestelde artikel 216*quinquies* Sv. dezelfde toets kan doorstaan:

"B.9.7. Artikel 20bis, § 1, eerste lid, van de wet betreffende de voorlopige hechtenis voldoet aan de vereisten van artikel 12, tweede lid, van de Grondwet (nulla poena sine lege, sic), in zoverre het het toepassingsgebied van de procedure van onmiddellijke verschijning vaststelt, waarbij het zich, enerzijds, baseert op de maatstaf van de straffen en, anderzijds, bepaalt dat de feiten op heterdaad ontdekt moeten zijn of binnen een termijn van maximum één maand vastgesteld moeten kunnen worden."

Voorliggend ontwerp biedt op dat vlak in ieder geval een nog minder duidelijk en voorzienbaar toepassingsgebied.

2.2 Waarborgen voor de partijen

a) Verzoek tot bijkomende onderzoeksmaatregelen

De terugkeer naar de gewone procedure ten gevolge van het verzoek tot aanvullende onderzoeken is niet uitgewerkt in de voorliggende wettekst. Artikel 216*sexies* Sv. bepaalt dat het dossier opnieuw ter beschikking wordt gesteld van de procureur des Konings wanneer de rechtbank van oordeel is dat de voorwaarden voorzien in artikel 216*quinquies* Sv. niet vervuld zijn. Het is echter twijfelachtig of de noodzaak aan bijkomende onderzoeken verzocht door de beklagde en zijn advocaat hieronder valt. De voorwaarde in artikel 216*quinquies* Sv. met betrekking tot het onderzoek is namelijk beperkt tot de vaststelling dat de onderzoeksrechter moet hebben beslist dat het onderzoek kan worden voltooid. Een beklagde kan dan wel aantonen dat bijkomende maatregelen nodig zijn, maar dat maakt nog niet dat de voorwaarden van artikel 216*quinquies* Sv. niet zijn vervuld.

Het vereiste akkoord van de beklagde en diens advocaat waarborgt weliswaar de vrijwaring van de rechten van verdediging, maar het betreffende amendement werkt de mogelijkheid tot het vragen van bijkomende maatregelen zoals beschreven in de memorie niet verder praktisch uit.

b) Vertaling van de (relevante passages van) kennisgeving

Het vernieuwde artikel 216*quinquies*, §1, laatste lid Sv. bepaalt dat de beklagde die de taal van de procedure niet verstaat binnen een redelijke termijn de vertaling van de relevante passages van de kennisgeving ontvangt. Aangezien de verschijning voor de rechtbank tussen vijf en vijftien dagen geschiedt, acht de OVB het opportuun om de redelijke termijn in dit artikel te concretiseren. Hetzelfde geldt voor §2, laatste lid. Dat zou zich dan moeten vertalen in een termijn van bijvoorbeeld minstens zeven dagen voor de zitting waarvoor de beklagde een oproeping ontvangt.

c) Inzage in het dossier

Paragraaf 3 van artikel 216*quinquies* Sv. bepaalt dat de partijen inzage kunnen nemen van het dossier op de griffie en “met hun eigen middelen kosteloos een kopie van het dossier nemen ter plaatse”. In het licht van de digitalisering van justitie en de uitrol van de digitale strafdossiers in het bijzonder vindt de OVB dit een achterhaalde formulering. Als een snelle, efficiënte toegang tot het strafdossier vanop afstand ergens vereist is, dan wel bij een snelrechtprocedure. De OVB verzoekt daarom dat deze dossiers bij voorrang gedigitaliseerd worden en dusdanig ter beschikking worden gesteld aan de partijen, dewelke deze dossiers op elk ogenblik en op afstand moeten kunnen inzien.

